

ВІДБІР НАВЧАЛЬНИХ ТЕКСТІВ ДЛЯ МЕТОДИКИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОГО ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ

Статтю присвячено проблемі відбору навчальних текстів для методики індивідуалізації навчання англійського професійно орієнтованого писемного мовлення. Подається визначення терміну "навчальний матеріал", обґрунтовується доцільність використання автентичних і синтезованих навчальних текстів, аналізуються критерії відбору навчальних текстів. Критерії відбору класифікуються на якісні (дидактичні, методичні, лінгвістичні та психологічні) та кількісні. Подається аналіз та обґрунтування доцільності застосування обраних критеріїв.

Ключові слова: методика індивідуалізації навчання, англійське професійно орієнтоване писемне мовлення, англомовні навчальні тексти, критерії відбору навчального матеріалу.

Професіоналізація мовної освіти є однією із провідних тенденцій у сучасних вищих навчальних закладах. Це зумовлено процесами активної євроінтеграції, що відбуваються на сучасному етапі розвитку України, освітніми реформами, спрямованими на уніфікацію української та європейської освітніх систем, та прагненням нашої країни представляти конкурентоспроможних фахівців на світовому ринку праці. Останнім часом спостерігається збільшення потреби у фахівцях-аналітиках, які впевнено володіють іноземною мовою. Саме тому актуальності набувають дослідження, спрямовані на пошук і створення ефективних методик навчання професійно орієнтованої англійської мови і, зокрема, англійського писемного мовлення, яке відіграє надзвичайно важливу роль у сфері професійного спілкування. Серед дієвих засобів покращення якості освіти є застосування індивідуалізації навчання, що знаходиться у центрі уваги нашого дослідження.

Вирішення проблеми відбору навчальних матеріалів є необхідною передумовою створення комплексу вправ для індивідуалізації навчання англомовного професійно орієнтованого писемного мовлення майбутніх аналітиків систем. Теоретичним підґрунтям для з'ясування зазначеної проблеми стали дослідження В. Л. Скалкина, І. Л. Бім, Н. К. Скляренко, О. Б. Гарнопольського, Н. Ф. Бориско, З. М. Корневої, С. П. Кожушко. Аналіз процедури відбору матеріалів для навчання писемного мовлення знаходимо у роботах О. О. Москалець, Т. М. Каменєвої, Н. В. Майєр, І. В. Дубко. Проте невирішеною залишається питання відбору текстів для методики індивідуалізації навчання майбутніх аналітиків систем.

Метою статті є з'ясування критеріїв відбору текстів для навчання англійського професійно орієнтованого писемного мовлення майбутніх аналітиків систем.

А. М. Щукін визначає навчальний матеріал як спеціально відібраний та методично організований матеріал, який підлягає презентації та засвоєнню у процесі навчання, а також включає звукові і письмові тексти, невербальні знакові повідомлення, мову жестів і міміки, факти невербальної поведінки, реалії країни, мова якої вивчається [13, с. 365].

Відбір навчального матеріалу на **мовленнєвому рівні** передбачає відбір текстового матеріалу, для забезпечення досягнення навчальних цілей. Як зазначає Л. М. Горелова, "тексти за спеціальністю вважаються не лише основним джерелом для накопичення фахового термінологічного словника студентів немовних ВНЗ, але й засобом становлення та розвитку їхньої професійної майстерності, сприяють підвищенню культури термінологічного спілкування та професійно орієнтованої ерудиції" [2, с. 101].

У нашому дисертаційному дослідженні ми погоджуємося із думкою Г. В. Барабанової про те, що під час відбору текстів для навчальних цілей, пріоритет повинен надаватися істинним автентичним текстам [1]. Це положення є особливо актуальним для навчання писемного мовлення, і, на думку Л. М. Горелової [2, с. 103], підтверджується низкою чинників:

- 1) автентичні тексти за фахом виступають у якості *зразка* для створення студентами власних англомовних текстів, а також виконують функцію *опори* під час продукування вторинних текстів;
- 2) автентичні професійно орієнтовані тексти є додатковим джерелом фахової та соціокультурної інформації, оскільки змістовно вони відображають професійно релевантну тематику, і водночас, за формою виступають взірцем усталеного в англомовному соціумі порядку оформлення професійних текстів;
- 3) автентичні професійно орієнтовані тексти підвищують мотивацію до навчання англійської мови як засобу розширення професійних можливостей;

4) автентичні тексти є підґрунтям для формування широкого лексичного діапазону, поповнюючи вокабуляр як загальноживаними словами, так і термінами, мовленнєвими кліше, стереотипними фразами тощо.

Однак, з точки зору індивідуалізації підготовки з англійської мови, автентичні навчальні тексти інколи потребують модифікації для кращої адаптації до потреб різних студентів. Т. І. Труханова [12] виділяє такі види модифікацій:

- 1) заміна слів на простіші, частотніші та загальноживані аналоги;
- 2) спрощення граматичних структур оригінального тексту (заміна Present Perfect на Present Simple, Passive Voice на Active Voice);
- 3) спрощення структури тексту, логіко-композиційних зв'язків (спрощення розгалуженої предикативної структури тексту, скорочення речень тощо);
- 4) модифікація з урахуванням різниці у системі знань різних студентів (наприклад, введення додаткової фахової або фонові інформації з метою спрощення розуміння тексту) тощо.

Таким чином, поряд із істинно автентичними текстами, у методиці індивідуалізації навчання англійської мови доцільно використовувати **синтезовані** тексти. Під "синтезованими" ми, слідом за L. Trimble [14], розуміємо такі тексти, що були утворені в результаті підбору оригінальних матеріалів із двох або більше джерел. У синтезованих текстах може використовуватися перефразування, зміна лексики, граматики та структури текстів.

Визначення критеріїв відбору навчальних текстів покликано, передусім, забезпечити виконання поставлених навчальних цілей. Цілу низку вимог до текстів, що виступають також у якості критеріїв для відбору, методистами-дослідниками було систематизовано у різні способи: Л. В. Городнича [3] виділила методичні, психологічні та дидактичні критерії; за класифікацією І. В. Дубко, виділяються методико-дидактичні та лінгвістичні критерії [4]; Н. М. Одегова розділяє критерії, спрямовані на текст та на реципієнта тексту [8].

Проаналізувавши досвід попередніх дослідників та взявши до уваги специфіку цілей індивідуалізації навчання англійського писемного мовлення, ми пропонуємо класифікувати критерії відбору текстів у дві категорії: якісні та кількісні. До **якісних** критеріїв відносимо методичні (тематичність, ситуативність, пізнавальну цінність і новизну, доступність), лінгвістичні (нормативність, жанровість), психологічні (відповідність віковим особливостям, інтересам та особливостям сприйняття студентів) і дидактичні (виховної цінності, мотиваційної спроможності та відповідності рівня складності мовній підготовці студентів).

Тематичність навчальних текстів належить до одного із основних **методичних** параметрів при відборі, оскільки всі обрані тексти повинні відповідати темам, зазначеним у програмних документах і навчальних планах підготовки аналітиків систем. Для нашого дослідження було обрано цикл із 4 тем "Computer Systems", "Networking Systems", "Economical Systems" "Mathematical Systems".

Критерії *ситуативності та ілюстративності* конкретизують обрані за тематичною ознакою тексти. Ці критерії полягають у відповідності тексту певній комунікативній ситуації, та здатності її ілюструвати. Згідно з визначенням В. Л. Скалкіна, *комунікативна ситуація* – це динамічна система взаємодіючих конкретних факторів об'єктивного і суб'єктивного плану, які залучають людину до мовленнєвої комунікації та визначають її мовленнєву поведінку в межах одного акту спілкування [9, с. 44]. Для навчання англомовного професійно орієнтованого писемного мовлення у межах обраної нами тематики та жанрів, ми виділяємо такі типові комунікативні ситуації, як:

- повідомлення даних про себе працедавцеві з метою влаштування на роботу (резюме);
- надання вказівок колегам, або клієнтам (користувачам) стосовно способу та послідовності виконання певних операцій (інструкція);
- запит пов'язаної з трудовою діяльністю інформації, запрошення на ділову зустріч, вибачення за професійні помилки тощо (діловий лист);
- повідомлення та аналіз результатів проведеної роботи (звіт).

Наступним критерієм визначимо *пізнавальну цінність та новизну* текстів, тобто здатність текстів розширювати предметні, професійні та соціокультурні знання студентів за рахунок нової та актуальної інформації у темах і ситуаціях, обраних для навчальних цілей.

Доступність тексту, тобто його відносна простота для сприйняття, засвоєння і можливості відтворення, є надзвичайно важливим критерієм, особливо з огляду на те, що студенти на першому курсі ще не володіють глибокими знаннями з професійної сфери, а також відчують дію низки факторів перехідного періоду від школи до ВНЗ. Дослідниця Б. В. Кукса категорію доступності розділяє на доступність за змістом, характером мовного оформлення та обсягом [6]. Ми ж у це поняття, перш за все, вкладаємо значення змістової доступності, оскільки інші параметри будуть нами детально розглянуті пізніше. Керуючись критерієм доступності необхідно, перш за все, звертати увагу на тексти загальноділової тематики, а також на тексти, що містять терміни, відомі широкому загалу людей (наприклад, комп'ютерна тематика).

Психологічні критерії відбору навчальних текстів передбачають *врахування вікових особливостей студентів та їхніх інтересів*. Вікові особливості ранньої юності характеризуються бурхливим розвитком інтелектуальних здібностей, тож сприятливою є презентація нових матеріалів, зокрема професійної

спрямованості. Також вважатимемо професійно орієнтовані тексти такими, що відповідають інтересам студентів, оскільки вибір майбутнього фаху найчастіше є наслідком зацікавленості певною сферою трудової діяльності.

Врахування *психологічних особливостей сприйняття* текстів студентами вимагає організації такого пред'явлення тексту, за якого його сприйняття буде максимально сприятливим для подальшого засвоєння. Як зазначає Я. В. Крушельницька [5], обсяг сприймання становить 4-8 не пов'язаних між собою елементів, а належне групування об'єктів дозволяє збільшити обсяг сприйняття. Тож пред'явлений текст має бути належним чином оформлений, містити згруповані у не занадто великі абзаци речення, а за необхідності – містити марковані списки, заголовки тощо.

До *дидактичних* критеріїв відбору текстів відносимо критерії виховного потенціалу, відповідності рівня складності мовній підготовці студентів, а також критерій мотиваційної спроможності тексту. Критерій *виховного потенціалу* текстів означає здатність матеріалу виховувати загальнолюдські цінності, зокрема, стосовно професійно орієнтованого писемного мовлення – виховання ввічливого та шанобливого ставлення до реципієнта текстів. Перевагу слід надавати текстам, що містять кліше ввічливості, правильні мовні моделі з'ясування типових професійних ситуацій (вибачення, скарги тощо).

Відповідність рівня складності мовній підготовці студентів [4, с. 80] є одним з основних принципів організації індивідуалізованого навчання. Рівень мовної підготовки студентів у межах однієї навчальної групи різний, і, на жаль, не завжди такий, що відповідає програмним вимогам. Тому ми можемо керуватися зазначеним у програмі вхідним рівнем В1 лише як орієнтиром для вибору основних текстів. Специфіка ж нашої методики передбачає модифікацію обраних таким чином текстів для адаптації їх до різних рівнів.

"Мотиваційна спроможність" тексту (термін Л. П. Смелякової [11]) полягає у його здатності до розширення професійних знань, стимулювання інтересу студентів до обраного фаху, а також усвідомлення необхідності володіння англійською мовою як засобом професійного розвитку.

Врахування *лінгвістичних* критеріїв передбачає, передусім, селекцію лінгвістичних характеристик текстів для забезпечення їхньої навчальної цінності у розвитку англомовної комунікативної компетенції.

Першим серед лінгвістичних критеріїв визначимо *жанровість*, тобто відповідність обраним нами жанрам. Другим критерієм, слідом за Н. В. Майер [7, с. 70], вважатимемо *еталонність*, тобто здатність тексту використовуватися у якості зразка для створення вторинних текстів.

Нарешті, до *кількісних* критеріїв відносимо *обсяг* текстів та *кількість незнайомих слів у тексті*.

Щодо відбору текстів за обсягом, серед методистів не існує одностайної думки. Так, Б. В. Кукса зазначає, що потрібно відбирати тексти такого розміру, який сприймається студентами без погіршення розуміння змісту за рахунок втоми, втрати уваги або зацікавленості [6, с. 57]. Н. М. Одегова визначає обсяг навчальних текстів рецензій, виходячи із часового обсягу аудиторного заняття, та обсягу рецензій, які мають написати студенти [8]. У нашій роботі, враховуючи досвід попередніх дослідників, ми визначимо кількісний показник, орієнтуючись на запропоновані обсяги створених текстів у західних навчальних виданнях, а саме – діапазон 120-180 слів для рівня Intermediate.

Стосовно критерію кількості незнайомих слів у тексті, ми погоджуємося із думкою Г. С. Скуратівської, яка зазначає у своєму дисертаційному дослідженні, що для належного розуміння тексту необхідно, щоб кількість знайомих слів становила не менше 85%, а незнайомих – не більше 15% [10, с. 74]. Однак, взявши до уваги специфіку методики індивідуалізації навчання писемного мовлення та принцип врахування рівня мовної підготовки, вважаємо за доцільне обирати також спрощені тексти із частотністю незнайомих слів не більше 5-10% та ускладнені тексти з підвищеною кількістю нових лексем.

Використання вищезазначених критеріїв відбору навчальних текстів дозволить обрати ефективний навчальний матеріал для формування компетентностей у професійно орієнтованому читанні та письмі. Подальшу перспективу дослідження вбачаємо у відборі навчального матеріалу на мовному рівні, а саме обґрунтування лексичного та граматичного мінімумів для методики індивідуалізації навчання майбутніх аналітиків систем.

Використані джерела

1. Барабанова Г. В. Методика навчання професійно-орієнтованого читання в немовному ВНЗ : монографія / Г. В. Барабанова. – К. : "Інкос", 2005. – 101 с.
2. Горелова Л. М. Формування англомовної лексичної компетенції у студентів-економістів / Л. М. Горелова // Наукові праці. – 2008. – Вип. 84, Т. 97. – С. 101–104.
3. Городнича Л. В. Диференційоване навчання молодших школярів аудіювання англійського мовлення з використанням комп'ютера : дис. канд. пед. наук : 13.00.02 / Л. В. Городнича. – Київ, 2009. – 252 с.
4. Дубко І. В. Метод проектів у навчанні учнів основної школи письма німецькою мовою після англійської : дис. канд. пед. наук : 13.00.02 / І. В. Дубко – Київ, 2012. – 205 с.
5. Крушельницька Я. В. Фізіологія і психологія праці : підручник / Я. В. Крушельницька. – К. КНЕУ, 2003. – 367 с.
6. Кукса Б. В. Взаємопов'язане навчання монологічного мовлення і письма майбутніх учителів англійської мови з використанням мультимедійних засобів : дис. канд. пед. наук : 13.00.02 / Б. В. Кукса. – Київ, 2012. – 201 с.

7. Майєр Н. В. Методика самостійного оволодіння франкомовним діловим писемним спілкуванням майбутніми документознавцями з використанням дистанційних технологій : дис. канд. пед. наук : 13.00.02 / Н. В. Майєр. – Київ, 2011. – 286 с.
8. Одегова Н. М. Методика формування англомовної компетенції в письмі у процесі навчання майбутніх учителів написання рецензій : дис. канд. пед. наук : 13.00.02 / Н. М. Одегова. – Харків, 2012. – 208 с.
9. Скалкин В. Л. Основы обучения устной иноязычной речи / Владимир Львович Скалкин. – М.: Русский язык, 1981. – 248 с.
10. Скуратівська Г. С. Навчання писемного англійського професійного мовлення студентів фінансово-економічних спеціальностей : дис. канд. пед. наук : 13.00.02 / Г. С. Скуратівська. – Київ, 2002. – 197 с.
11. Смелякова Л. П. Художественный текст в обучении иностранным языкам в языковом вузе (теория и практика отбора) : монография / Л. П. Смелякова. – СПб. : Образование, 1992. – 142 с.
12. Труханова Т. И. Индивидуализация обучения профессионально ориентированному чтению на английском языке студентов техникумов и колледжей экономического профиля : дис. канд. пед. наук : 13.00.02 / Т. И. Труханова. – Киев, 2001. – 218 с.
13. Щукин А. Н. Обучение иностранным языкам: Теория и практика: [учебное пособие для преподавателей и студентов] / А. Н. Щукин. – [2-е изд., испр. и доп.] – М. : Филоматис, 2006. – 480 с.
14. Trimble L. English for Science and Technology. A Discourse Approach / L. Trimble. – Cambridge : Cambridge University Press, 1990. – 180 p.

Павловская Ю. В.

ОТБОР УЧЕБНЫХ ТЕКСТОВ ДЛЯ МЕТОДИКИ ИНДИВИДУАЛИЗАЦИИ ОБУЧЕНИЯ АНГЛИЙСКОЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНО ОРИЕНТИРОВАННОЙ ПИСЬМЕННОЙ РЕЧИ

Статья посвящена проблеме отбора учебных текстов для методики индивидуализации обучения английской профессионально ориентированной письменной речи. Дается определение термина "учебный материал", обосновывается целесообразность использования аутентичных и синтезированных учебных текстов, анализируются критерии отбора учебных текстов. Критерии отбора классифицируются как качественные (дидактические, методические, лингвистические и психологические) и количественные. Обосновывается целесообразность применения отобранных критериев.

Ключевые слова: *методика индивидуализации обучения, английская профессионально ориентированная письменная речь, англоязычные учебные тексты, критерии отбора учебного материала.*

Pavlovska Iu. V.

TEXT SELECTION FOR TEACHING PROFESSIONALLY ORIENTED WRITTEN ENGLISH UNDER DIFFERENTIATED INSTRUCTION

The article deals with the problem of text selection for teaching professionally oriented written English under differentiated instruction. The definition of the term "teaching material" is given; the necessity of the use of authentic and synthesized texts is outlined. Suggested is the detailed analysis of the criteria for text selection. These criteria are classified into quantitative and qualitative with further subdivision into didactic, methodic, linguistic and psychological. The use of these criteria facilitates selection of the effective material for teaching professionally oriented English.

Key words: *differentiated instruction, English for Specific Purposes, English texts, criteria for English texts selection.*

Стаття надійшла до редакції 07.09.14